

УДК 372.881.111.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-45>

Олена ФІЛАТОВА,

orcid.org/0000-0001-7585-3938

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри романо-германських мов

Національної академії служби безпеки України

(Київ, Україна) *eafilatova@ukr.net*

Ірина ДІДЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2047-7239

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *ir-za@i.ua*

Людмила ЗАГОРУЙКО,

orcid.org/0000-0003-4250-3688

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *liudmyla_zagoruiiko@kpi.ua*

МОТИВАЦІЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ESP У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Нові виклики та вимоги, які постали перед усією освітньою і не тільки спільнотою 24 лютого 2022 року є безпрецедентними. Локдаун 2021–2022 років, спричинений загрозою захворювання на Ковід-19, став шоковою терапією та повністю змінив методи та підходи діяльності людей різних сфер. Водночас ті зміни, які сталися, уможливили роботу багатьох структур з настанням нової загрози – військової агресії Російської Федерації до України та впровадженням воєнним станом. Не виключенням стала і освітня сфера. Дистанційне навчання стало єдиним способом опанування програм шкільного навчання, навчання у вищих закладах освіти, технікумах, коледжах і т.ін. Але якщо у 2021 році учні, студенти, викладачі та адміністрація навчальних закладів тільки започатковували прийоми та методи роботи в умовах дистанційної роботи, то у 2022 році перехід від очного до дистанційного навчання відбувся швидше. Але тільки з технічної точки зору, і не у всіх регіонах України. До психологічних труднощів пов'язаних зі зміною місця проживання додалися проблеми з відсутністю технічних засобів навчання, інтернет зв'язком, умовами перебування багатьох учасників освітнього процесу. Саме тому питання мотивації як здобувачів освіти так і викладачів стало однією з ключових тематик для розгляду на різних видах зустрічах та тренінгах, а також предметом розгляду науковців різних країн.

Мотивувати студентів зазвичай непросто навіть у звичайні часи, а в період локдауну, а тим паче воєнного стану і взагалі здається неможливим. Але при наявності власної високої мотивації викладач зможе віднайти правильні методи та прийоми, зацікавивши цим своїх студентів та стимулювати їх до креативності та самореалізації. Основними видами навчальної діяльності є навчальні ігри, а також проблемні завдання, кейси, завдання для індивідуальної та парної роботи, які покликані розвивати та вдосконалювати так звані *soft skills*: креативне мислення, можливість роботи в команді, комунікативність, навички міжособистісного спілкування, робоча етика, позитивне мислення т.ін. Розслабившись та перебуваючи в позитивній атмосфері засвоєння категорійного та понятійного матеріалу (*hard skills*) буде відбуватися значно ефективніше.

Ключові слова: мотивація, локдаун, воєнний стан, *soft skills*, *hard skills*.

Olena FILATOVA,*orcid.org/0000-0001-7585-3938**Candidate of Philological Sciences,**Senior Lecturer at the Department of Roman and Germanic languages**National Academy of the Security Service of Ukraine**(Kyiv, Ukraine) eafilatova@ukr.net***Iryna DIDENKO,***orcid.org/0000-0003-2047-7239**Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,**Associate Professor at the Department of Foreign Languages of the Faculty of Economics**Taras Shevchenko National University of Kyiv**(Kyiv, Ukraine) ir-za@i.ua***Liudmyla ZAGORUIKO,***orcid.org/0000-0003-4250-3688**Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,**Associate Professor at the Department of Foreign Languages of the Faculty of Economics**Taras Shevchenko National University of Kyiv**(Kyiv, Ukraine) liudmyla_zagoruiko@knu.ua*

MOTIVATION IN ESP LEARNING UNDER MARTIAL LAW

The new challenges and demands that the entire educational and other communities faced on February 24, 2022 are unprecedented. Lockdown 2021–2022, caused by the threat of Covid-19, became a shock therapy and completely changed the methods and approaches of people activity in various fields. At the same time, the changes that have taken place have made it possible for many structures to work with the onset of a new threat – the military aggression of the Russian Federation against Ukraine and the introduced martial law. The educational sphere is not an exception. Distance learning has become the only way to master the programs of school education, training in higher educational institutions, technical schools, colleges, etc. But if in 2021 students, students, teachers and the administration of educational institutions only started techniques and methods of working in the conditions of distance work, then in 2022 the transition from full-time to distance learning was faster. But only from a technical point of view, and not in all regions of Ukraine. To the psychological difficulties associated with changing the place of residence, the educational community faced such problems as the lack of technical training tools, poor internet connection, and the conditions of stay of many participants. That is why the issue of motivation of students and teachers has become the central topic for discussion during different meetings and trainings, as well as the problem for study by scientists in different countries.

It is often very difficult to motivate students in normal conditions, and if we are talking about lockdown and, what is more under the state of martial law, it seems totally impossible. But being highly motivate the teacher will find right and effective methods to provoke the interest and incentivize to creativity and self-realization. The main activities should be games, problem tasks, case studies, tasks for individual and pair work, which are to develop soft skills: creative thinking, teamwork, communicate skills, interpersonal skills, business etiquette, positive thinking etc. In the relaxed and positive atmosphere it is much more easier to study terms, theories etc. (hard skills).

Key words: *motivation, lockdown, state of martial law, soft skills, hard skills.*

Постановка проблеми. Пригнічений моральний та психологічний стан здобувачів освіти під час воєнних дій, введеного воєнного стану, повітряних тривог, а також постійних проблем зі світлопостачанням важко переоцінити. Саме тому перед викладачами постало питання вибору тих методів і прийомів які якнайкраще зможуть допомогти у вивченні навчального матеріалу, а також знінуть фізичне та психологічне навантаження.

Мета статті. У цій роботі ми б хотіли сконцентрувати увагу не лише на зовнішніх викликах, які постали 24 лютого 2022 року, а і на внутрішніх. Особливу увагу ми б хотіли приділити саме мотивації як серед учнів та студентів, так і викладачів,

а також тим практичним завданням, які зможуть допомогти здобувачам освіти опанувати визначений освітньою програмою матеріал.

Вклад основного матеріалу. Мотивація студентів та викладачів під час вивчення англійської мови професійного спрямування завжди була предметом розгляду багатьох вітчизняних та іноземних науковців. Мотивацію завжди поділяли на зовнішню і внутрішню (екстринсивну та інтринсивну). Ще під час локдауну 2021–2022 років багато освітян, науковців, а також батьків, самих учнів та студентів висловлювали думку про те, що мотивація до навчання надзвичайно знизилася. Звичайно, існувало багато тих, хто всебічно

підтримував дистанційну форму навчання навіть після зникнення загрози Ковід-19, називаючи серед переваг наступні аргументи:

- 1) індивідуальний темп опанування матеріалу;
- 2) економія часу на те, щоб дістатися до місця навчання;
- 3) комфортне середовище для навчання;
- 4) відсутність зовнішніх подразників (шум, негативні відносини в колективі, страх зробити помилку).

Багато викладачів також висловлювалися За дистанційну форму навчання навіть в разі можливості повернення до класів, аудиторій. Серед позитивних аргументів вони частіше за все наводили наступні:

- 1) відсутність конфліктів з учнями, студентами через наявність бар'єру у вигляді технічних засобів;
- 2) економія часу на те, щоб дістатися до місця роботи;
- 3) комфортне середовище для роботи;
- 4) відсутність зовнішніх подразників (шум, негативні відносини в колективі).

Як бачимо, три з чотирьох аргументів збігаються, що свідчить про досить реальну перспективу продовження онлайн навчання, навіть при можливості продовжувати його оффлайн.

І все ж таки, найбільш дискусійним питанням з приводу навчання та викладання навчальних дисциплін з використанням дистанційних технологій є мотивація як учнів, студентів, так і викладачів. Працюючи в університеті У нашій роботі ми б хотіли зосередити увагу саме на мотивації студентів до навчання, а також своїй мотивації, як викладачів через призму того досвіду, який маємо викладаючи в університеті від 10 до 20 років.

Саме питання мотивації, а точніше її відсутності, стало тією рушійною силою, яка змушувала адміністрації закладів освіти шукати шляхи для навчання в приміщеннях школи, університету, інституту, технікуму, коледжу і т.ін. навіть під час адаптивного карантину, запровадженого через ризики Ковід-19. Учні та студенти пояснювали зниження мотивації до навчання наступним:

- 1) відсутність особистого контакту з викладачем;
- 2) відсутність особистого контакту з однокурсниками, одногрупниками;
- 3) відсутність постійного контролю;
- 4) проблеми технічного характеру;
- 5) відсутність особистого простору для навчання;
- 6) наявність зовнішніх подразників, які переключають уваги від навчання на побутові проблеми.

Вчителі шкіл та викладачі вищих закладів освіти теж висловлювали свою думку стосовно відсутності їх власної мотивації до процесу викладання, пояснюючи це наступними факторами:

- 1) відсутність відчуття загальної реакції класу чи аудиторії на процес навчання;
- 2) проблеми технічного характеру;
- 3) відсутність постійного контролю;
- 4) відсутність особистого простору для викладання;
- 5) наявність зовнішніх подразників, які переключають уваги від викладання на побутові проблеми.

Як бачимо, і цього разу чинники для відсутності мотивації як серед учнів та студентів, так і серед вчителів та викладачів майже збігаються.

Разом із введенням військового стану в Україні 24 лютого 2022 року проведення занять в приміщеннях закладів освіти стало небезпечним. Єдиною можливістю продовжити навчання стало навчання з використанням дистанційних технологій. Тому тема мотивації до навчання видається дуже актуальною саме зараз, адже в умовах військового стану надзвичайно важливо зберегти мотивацію студентів до навчання, створити для них необхідні психологічні умови та уможливити опанування ними освітньої дисципліни на належному рівні. Все це реально зробити лише тоді, коли і сам викладач перебуває у нормальному емоційно-психологічному стані, хоч і може продовжувати роботу, бути прикладом для своїх студентів. Як зазначає Тетяна Іванівна Левченко в своїй роботі «Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності» «Педагог, з одного боку, отримує позитивну енергію від тих, кого навчає, а з іншого – сам має бути блискучим позитивним мотиватором. Альтруїстична педагогічна мотивація має домінувати в його мотиваційній сфері». (Левченко 2011: 243). «Щоб діяльність того, хто навчає, була ефективною, потрібно вивчати потреби, інтереси, мотиви, цінності сучасної молоді та можливості задоволення її попитів, ... а також розвивати в себе такі позитивні мотиви, як удосконалення себе в процесі навчання іншого; бажання знаходити порозуміння з представниками іншого покоління; прагнення зрозуміти молодь, її ціннісні орієнтування, інтереси, мотиви, створення системи ефективних стимулів, підтримка і розвиток внутрішньої мотивації того, хто навчається; бажання отримати щось нове від студентів, які більш мобільні». (Левченко 2011: 244-245).

Вивчення іноземної мови завжди було запорукою успішності студента у його/її професійному, особистому житті. Знання мови, особливо

англійської, створювало передумови для навчання за кордоном повноцінно або опанування вибірко-вих курсів, тренінгів, семінарів для саморозвитку та самовдосконалення. Англійська мова є мовою туризму, міжкультурного спілкування, мовою мистецтва та науки. Саме тому включення дисципліни Англійська мова професійного спрямування (ESP) завжди було надзвичайно важливим для більшості освітніх програм усіх університетів. Задля кращої підготовки фахівців саме з викладання ESP Британською радою в Україні (British Council in Ukraine) було розроблено 3 етапний проект “English for Universities”. Він був розрахований на 3 CiVELTa по 35 годин кожен, та був покликаний надати викладачам вищих навчальних заходів більшого розуміння цілей викладання саме дисципліни «Англійська мова професійного спрямування», а також ознайомити з найновішими методами та прийомами викладання цієї дисципліни, які будуть ефективними не лише в сенсі теоретичних та практичних знань та умінь, а і підвищать інтерес студентів до вивчення англійської мови, створять позитивну мотивацію (Borg Simenon).

Аналіз досліджень. Питання мотивації до вивчення іноземної мови на немовних факультетах завжди цікавило науковців з різних країн світу. Brown (2007), Katsara (2008), Navickiene (2015), Borg (2019), Altalib (2019) – всі вони у своїх роботах неодмінно підкреслювали важливість мотивації під час вивчення іноземної мови на немовних факультетах. Девід Браун (Brown 2007), наприклад писав про мотиваційну психологію (motivational psychology) та її відповідність внутрішній мотивації (intrinsic motivation) (Brown 2007: 162), про яку в свою чергу згадували Navickienė Violeta, Kavaliauskienė Dalia, Pevcevičiūtė (Sigita Navickiene 2015) та Ourania Katsara (Katsara 2008). Вищеназвані науковці окреслювали важливість саме внутрішньої мотивації студентів протиставляючи її мотивації зовнішній, яка визначається скоріше необхідністю вивчити мову, продиктовану суспільством, батьками, а не власним, внутрішнім бажанням чи розумінням такої необхідності.

В той же час Саймон Борг у своєму фінальному висновку стосовно результатів проекту Англійська мова для університетів від Британської ради в Україні висловив думку, що неабияке значення для успішного процесу викладання відіграє також мотивація вчителя та його/її бажання змінюватися відповідно до наявних викликів та потреб (Simon Borg 2019: 29).

Вимушена евакуація за кордон, і особливо надання Україні статусу кандидата для вступу

у Європейський Союз 23 червня 2022 року значно підвищили розуміння необхідності вивчення англійської мови, тим самим створивши позитивну мотивацію. Повне, або паралельне навчання в іноземних університетах, можливість роботи або співпраці з іноземними компаніями, волонтерські проекти – все це є можливим лише за умови володіння англійської мови на достатньому рівні.

Однією з основних цілей навчання у вищому закладі освіти є опанування уміннями та навичками, які будуть необхідними у професійного житті здобувача освіти. Основним завданням викладача англійської мови професійного спрямування є вивчення студентом категорійного і понятійного апарату (hard skills), а також опанування та тренування так званих soft skills, які включають креативне мислення, можливість роботи в команді, комунікативність, навички міжособистісного спілкування, робоча етика і т.ін.

Саме розвиток вище перелічених навичок може стати тією рушійною силою, яка виведе студентів із стану тривоги, страху, зацепеніння. Уміле поєднання розвитку цих навичок з фактичним вивченням матеріалу є необхідним для створення позитивної мотивації студентів до навчання.

Не секрет, що будь-яку стресову ситуацію краще пережити не на одинці, а разом і іншими людьми. В нинішньому становищі студенти часто опиняються сам на сам зі своїми думками, а іноді і бідую. Спілкування з викладачами, а особливо зі своїми одногрупниками це часто чи не єдина можливість повернутися до довоєнного стану, відчувати себе частиною великої університетської родини та працювати на майбутнє.

Саме тому під час своїх занять у цей непростий час ми намагалися створити звичну, дружню атмосферу. З подивом для себе ми помітили, що ті види діяльності, які здавалися студентам не дуже вдалимими ще 23 лютого, зараз сприймаються ними абсолютно по іншому. Ігрова діяльність, яка іноді сприймалася ними як надто проста та непотрібна, тепер була просто рятівником. Такі ігри як Memory, Crossword puzzles, Pantomime, використання таких ресурсів як Learning apps, Kahoot дозволяли швидко пригадувати понятійний апарат, а також створювати таку бажану атмосферу дружньої конкурентності, мотивували до співпраці, терміни пригадувалися або вивчалися просто, легко, а після заняття з’являлося відчуття спокою та азарту. В своєму прагненні виграти студенти концентрували свою увагу виключно на грі, а навіть не перевіряли свої мобільні телефони, читаючи новини, як це часто було раніше.

Найбільш ефективним методом занурення студентів у проблемну ситуацію, яка з великою долею вірогідності може трапитися у їхньому професійному житті є створення так званих кейсів (cases) – опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій. Ті, що навчаються, повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Самі кейси ми обирали ті, які ґрунтуються на реальному фактичному матеріалі або ж наближені до реальної ситуації.

Надзвичайно вдалими є поєднання методу кейсів із тренуванням навичок презентацій, як індивідуальних, так і в співавторстві з іншими студентами. Навички створювати та представляти презентації є чи не одними з найважливіших в нинішньому світі загалом і у бізнес-сфері зокрема. Існування величезної кількості онлайн-платформ для конструювання презентацій давно вийшло за рамки стандартного Power Point Presentations. Наразі студенти створюють презентації використовуючи такі програми як Apple Keynote, Google Slides, Prezi, Canva та багато інших. Працюючи разом, або окремо, намагаючись вразити своїх одногрупників більш цікавою, креативною, незвичною презентацією студенти відпрацьовують навички креативного мислення, синтезу, аналізу, групової або індивідуальної роботи. Це значно підвищує їх інтерес і мотивацію до навчання, процес навчання стає більш різноманітним та цікавим.

Так, наприклад, вивчаючи тему Маркетинг (Marketing) студентам було запропоновано зробити декілька видів презентацій. Одна з них була направлена на дослідження та представлення декількох прикладів вдалої і декількох прикладів невдалої реклами. Студенти дуже позитивно поставилися до такого завдання, адже кожен хотів віднайти якусь унікальну рекламу і представити її на належному рівні. Поки один студент представляв свою добірку, інші уважно слухали, потім виражали своє власне бачення, погоджувалися або ні з презентером. Така жвава дискусія, обговорення та співставлення надзвичайно мотивує студентів, а також сприяє створенню досить позитивної атмосфери в аудиторії.

Використавши досвід попереднього завдання, та побачивши, наскільки креативними можуть бути студенти, ми вирішили запропонувати наступне завдання. Доречно було б додати, що саме зацікавленість студентів у роботі, їх власна вмотивованість стали основним стимулом і мотиватором і для нас щоб зробити тему Маркетинг ще більш різноманітною.

Наступним кейсовим завданням було створення маркетингової кампанії для одного з наданих товарів. Ми, як викладачі, запропонували інноваційні товари в яких поєднувалося декілька функцій. Студенти повинні були представити обраний товар беручи до уваги наступні пункти:

1. Що є ключовим посилом кампанії?
2. Якими особливими якостями володіє товар?
3. Якими унікальними характеристиками володіє товар?
4. Якою є цільова аудиторія?
5. Який вид медіа буде використовуватися під час рекламної кампанії? Дайте відповідь та запропонуйте:
 - 5.1. Рекламне оголошення – напишіть текст
 - 5.2. Рекламний ролик на телебаченні – запропонуйте розкадровку
 - 5.3. Повідомлення на радіо – напишіть текст, продумайте звукові ефекти та музику,
 - 5.4. Інший вид медіа – подумайте над картинкою, текстом, слоганом який будете використовувати.
6. Які спеціальні акції будуть обрані перед стартом маркетингової кампанії?

Незважаючи на досить важкі умови як фізичні, так і психологічні, студенти різних спеціальностей жваво відгукнулися на такий креативний вид роботи. Аналізуючи результати їх презентацій хотілося б детально зупинитися саме на п'ятому пункті, адже він передбачав найбільшу креативність. Так серед 30 студентів першого курсу очікувано 50% обрали звичайне рекламне оголошення та написали текст до нього, 17% – вирішили рекламувати свій товар на радіо та придумали текст запропонувавши музикальний супровід, 6% студентів захотіли рекламувати свій товар через соціальні мережі Facebook та Instagram та продемонстрували лише картинку. Найнеочікуванішим було те, що 27% студентів вирішили рекламувати товар по телебаченню, написали сценарій, зробили розкадровку від руки або у графічному редакторі та показали там ескіз майбутнього відеоролика. Така висока кількість студентів, які вирішили обрати саме цю опцію однозначно свідчить про дуже великий інтерес до такого виду роботи, надзвичайно вмотивованість та бажання проявити себе.

Результати цього непростого семестру вкотре довели правильність тверджень американського психолога Маслоу стосовно його відомої ієрархії потреб. Як тільки життя моїх студентів налагодилося, усі їх базові потреби було забезпечено, у них одразу виникло бажання до пізнання, самореалізації, поваги з боку інших учасників освітнього процесу.

Висновки. Події останніх одинадцяти місяців дали нам усім чітко зрозуміти, що моральна та психологічна стійкість – це єдине, що допомагає бути зосередженим та бути готовим пристосовуватися до будь-яких викликів і загроз. Найважливішим, що є для успішного навчання і викладання – це мета, правильне розуміння чому я щось роблю. Це створює правильну мотивацію, яка перетворюється в правильні дії,

які крок за кроком наближають наших студентів до опанування омріяної професії, а викладачам дає сили для не тільки навчання студентів, але і підтримки їх емоційно-психологічного стану. Лише відчуваючи справжнє бажання до саморозвитку, самовдосконалення, а також бажання допомогти своїм студентам викладач завжди зможе підібрати правильні завдання, кейси та проблемні ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Borg Simon. The impact of the English for Universities Project on ESP and EMI in Ukrainian Higher Education. Final Report. February 2019. URL efu_impact_report_0.pdf (britishcouncil.org.ua)
2. Navickienė Violeta Kavaliauskienė Dalia Pevcevičiūtė Sigita. Aspects of ESP Learning Motivation in Tertiary Education. *Tiltai* Volume 71, Issue 2 (2015), pp. 97–108.
3. David N. Brown Language learner motivation and the role of choice in ESP listening engagement. 51–52 *Varia* 2007, pp. 159–177.
4. Ourania Katsara Aspects of motivation within the context of an ESP course, English for Specific Purposes. *English for Specific Purposes World Journal*, Issue 3(19), Vol.7, pp. 1–26, 2008.
5. Aser Altalib L2 Motivation in ESP and EGP Courses: An Investigation of L2 Motivational Selves Among Learners of English in Saudi Arabia *Australian Journal of Applied Linguistics*, 2 (1) 2019. pp. 1–16.
6. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності; Монографія. Тетяна Левченко. Вінниця: Нова Книга, 2011. 448 с.

REFERENCES

1. Borg Simon. The impact of the English for Universities Project on ESP and EMI in Ukrainian Higher Education. Final Report. February 2019. URL efu_impact_report_0.pdf (britishcouncil.org.ua)
2. Navickienė Violeta Kavaliauskienė Dalia Pevcevičiūtė Sigita. Aspects of ESP Learning Motivation in Tertiary Education. *Tiltai* Volume 71, Issue 2 (2015), pp. 97–108.
3. David N. Brown Language learner motivation and the role of choice in ESP listening engagement. 51–52 *Varia* 2007, pp. 159–177.
4. Ourania Katsara Aspects of motivation within the context of an ESP course, English for Specific Purposes. *English for Specific Purposes World Journal*, Issue 3(19), Vol.7, pp. 1–26, 2008.
5. Aser Altalib L2 Motivation in ESP and EGP Courses: An Investigation of L2 Motivational Selves Among Learners of English in Saudi Arabia *Australian Journal of Applied Linguistics*, 2 (1) 2019. pp. 1–16.
6. Levchenko Tetiana. Motyvatsiia subiekta v riznykh vyдах diialnosti. [The motivationa of the subject in different areas of activity]. Vinnythia: Nova Knyha, 2011. 448 p. [in Ukrainian].